

Een glijdende beweging

Een blik naar buiten leert ons dat in de natuur de afbouw de overhand heeft. De bladeren krijgen hun herfstkleur, trekvogels zijn voor een deel vertrokken naar het warmere zuiden en bij onze bijen? Slechts met tegenzin blijven ze in de honingkamer aan het werk. De nectar wordt in de leeg gekomen cellen van het broednest geborgen en meer en meer trekken ze zich in trosvorm samen. Dat alles noemen we afbouwen. Ach, als het beestje maar een naam heeft, want in feite wordt er hard gewerkt aan de opbouw. De opbouw van een situatie als voorbereiding op het koude seizoen. Een seizoen van meiden onder elkaar. Bij de overgang van de seizoenen grijpt het een in het ander. Het is voor ons gemakkelijk om te praten over een op- en afbouwfase, maar in feite is het hele jaar een glijdende beweging met nu en dan wat bobbel.

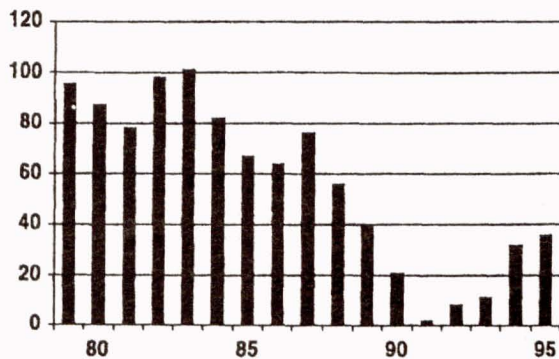
Mijn manier van inwinteren

Terug naar de dagelijkse werkelijkheid met een paar woorden over het inwinteren. Steevast winter ik mijn volken in op twee broedkamers. Na de heidedracht zet ik een broedkamer met daarin een aantal goed uitgebouwde raten op de bodemplank en daarop komt dan het volk met broed en voorraden. Het afvoeren kan nu beginnen met in de eerste tien dagen driemaal een 2-literbak suikerwater in de verhouding drie delen suiker en twee delen water. Ik hoop hiermee te bereiken dat het broednest naar beneden wordt gedrukt omdat de leeggekomen cellen in het bestaande broednest met suikerwater worden gevuld. Daarna wordt sneller afgevoerd met als doel vóór 1 oktober klaar te zijn. Na het afvoeren bevindt de tros zich zowel in de onder- als bovenbak. Veel stuifmeel ligt nu hoog in de raten opgeslagen, afgedekt door een laagje vloeibaar voedsel. Dit stuifmeel wordt in de nawinter door de bijen bereikt als het volk zich gedurende de winter door het voedsel naar boven heeft gegeten. Het stuifmeel komt dus beschikbaar op een moment dat ze het hard kunnen gebruiken als voedsel voor het broed. Ik ga hier uitvoerig op in omdat ik de gewoonte aantref dat imkers na het afnemen van de honing in het najaar een bak (uitgeslingerde) raten boven het bestaande broednest plaatsen en dan afvoeren. Het suikerwater komt in de lege cellen boven de tros. De imker is tevreden want de kasten zijn na het afvoeren loodzwaar. Als in de nawinter een broednestje wordt aangelegd in de bovenbak bevindt deze stuifmeelvoorraad zich echter in de onderbak.

Eerder is aangetoond dat bijen alleen stuifmeel gebruiken direct rond het broednest dus... waarom zouden we het beter weten dan de bijen? Laat de opbouw van hun nest ons voorbeeld zijn.

Varroamijtbestrijding

Bestrijden van de varroamijt met chemische middelen is een heilloze weg. Uiteindelijk wordt de varroamijt resistent tegen de gebruikte bestrijdingsmiddelen. Een nieuw produkt komt op de markt en daarmee een nieuwe portie verontreiniging van bijenprodukten. Na Folbex/ Perizine, nu Apistan en Apitol. Niemand is gelukkig met de chemische bestrijding, maar daarna scheiden zich de wegen. Een groot aantal imkers legt zich er bij neer, wat moeten ze anders? Geen bestrijding doet vele tienduizenden bijen sterven met wellicht de dood van een groot aantal volken. Het tekort aan bestuivingsvolken zal groeien en het aantal imkers nog verder afnemen. Dus wel bestrijden. Dat hoeft echter niet te betekenen dat Apistan en Apitol

Aantal volken van *A. m. ligustica* (meest zwermen) dat verzameld is voor en na de komst (mei, 1983) van de varroamijt in de provincie Bari, Zuid-Italië, in de jaren 1979-1995.

alleen zaligmakend zijn. Apitol roept ook weer vragen op, zie daarvoor Bijen 5(2): 51(1996) en 5(5): 148(1996). Oxaal-of melkzuur behoort ook tot de mogelijkheden. Door de tijdrovende toepassing staan deze middelen bij een groter aantal volken al snel buitenspel. Bovendien zijn ze voor de gebruiker niet van gevaar ontbloot.

Biotechnische bestrijding

Door de Ambrosiushoeve (AH) werd eerder een vangraatmethode getest, waarmee gemiddeld 70%

van de mijten werd weggevangen. Volgens de onderzoekers was dat een te lage score om de mijtenpopulatie op een aanvaardbaar niveau te houden. Aanvullende maatregelen bleven nodig. Het eerste vangraatschema voor de varroabestrijding dateert uit 1986 en werd in het 'Groentje' van de VBBN opgenomen. In samenwerking met de LUW ontwikkelde de AH daarna de nieuwe darrenraatmethode. Met deze methode wordt in de hoofdvolk een effectiviteit behaald van 90% en zijn er geen aanvullende bestrijdingen meer nodig. Genoemde methoden worden uitvoerig beschreven in de onderzoeksboekjes van de AH. Eigenlijk mag deze serie in geen enkele imkerbibliotheek ontbreken. Afdelingen zouden er een abonnement op moeten nemen. Er zijn dus vluchtwegen voor degenen die het gebruik van chemische middelen in de bijenteelt onverteerbaar vinden.

Een andere benadering

De Stichting Imkerij Fortmond (SIF) draagt de stelling uit dat de varroamijt vooral dodelijk is voor volken die gebukt gaan onder een voedseltekort. Een beperkt aantal volken zijn geplaatst in een speciaal aangelegde bijentuin van 1,5 ha met daarin veelsoortige planten zodat een gevarieerd nectar-, stuifmeel- en propolisaanbod gegarandeerd is. Zonder gebruik van chemische middelen bleef de schade, door de varroamijt aangericht, laag. In het achtste jaar van de besmetting was één volk nog vitaal en ontwikkelde zich voorspoedig. De conclusie van SIF luidt: Een varroabesmetting leidt niet tot een onherroepelijk ineenstorten van een bijenvolk na een aantal jaren. De doorsnee Nederlandse imker beschikt echter niet over de perfecte drachtweide zoals die op het terrein van SIF voorkomt. De hamvraag is: 'Wanneer is een drachtweide goed genoeg om, zonder bestrijding van de varroamijt, over bijenvolken te kunnen blijven beschikken die een oogst leveren en voor bestuivingswerk ingezet kunnen worden'. Dat is alleen experimenteel te bepalen en dat maakt imkers kopschuw. Je zult maar een tiental volken of meer bezitten. Daarom is een algemeen geldend bestrijdingsadvies geënt op de doorsnee-imker en die beschikt niet over een ideale drachtweide. Er lijkt een te dilemma ontstaan. Een heilloze weg met gebruik van chemische middelen of (in eerste instantie) rampzalige gevolgen voor de bijenteelt zonder het gebruik van chemische middelen. Het resultaat behaald op SIF werpt nieuw licht op de oude zienswijze dat de varroamijt in alle gevallen bestreden moet worden.

Weerstand opbouwen

Zouden de hommels door de eeuwen heen niet zijn geparasiteerd door vijandige organismen? Natuurlijk wel. Toch zijn ze er nog steeds. Er heeft een wederzijdse aanpassing plaats gevonden. Deze ontwikkeling zal zich ook voordoen bij de honingbij. Het verschil is echter dat de honingbij een gedomesticeerd dier is waarvan wij een prestatie verwachten en dat de parasiet van een andere bijensoort afkomstig. Een oogst en bestuiving. Naast een prestatie bezorgen bijen ook overlast, vooral in verstedelijkte gebieden. Dat was ook het geval in de Zuiditaliaanse provincie Bari. Alle meldingen over zwermen en onbeheerde volken die via politie of brandweer werden ontvangen werden in een staafdiagram bijgehouden. In 1979 werd met de registratie begonnen. In 1983 begon voor die streek het varroatijdperk. Bedroeg het aantal meldingen vanaf 1979 tot enkele jaren na de komst van de varroamijt 60 tot 100 per jaar, vanaf 1988 nam het aantal meldingen drastisch af met een dieptepunt van twee meldingen in 1991. Vanaf 1992 nam het aantal meldingen geleidelijk toe tot 36 in 1995. De toename van het aantal zwermmeldingen wordt toegeschreven aan een proces van voortdurende selectie. Twee volken werden in 1994 uit een muurnis gehaald en naar het terrein van de Universiteit overgebracht. Een van deze volken zwermde in het voorjaar van 1995. In het andere volk verschenen bijen met verschillende misvormingen in augustus 1994, een periode met verminderde broedaanzet in deze omgeving. Maar dit scheen de vitaliteit van het volk niet aan te tasten. In de herfst van 1995 waren beide volken in leven en vitaal. Geen van de volken heeft enige behandeling tegen de varroamijt gekregen. Dit is niet verwonderlijk omdat Pappas in 1992 melding maakt van een volk dat na een acht jaar durende besmetting nog steeds in leven was.

Het weer in september

Voor de periode 1961/90 geldt als landelijk gemiddelde 136 uren zonneschijn, 68 millimeter neerslag en een gemiddelde maximumtemperatuur van 18,3°C. In onderstaande tabel een overzicht van de afgelopen vijf septembermaanden.

September maanden					
Jaar	Zon (uren)	Neerslag (mm)	Max.temp (°C)		
1992	normaal	vrij droog	normaal		
1993	somber (116)	zeer nat (129)	kil (17,1)		
1994	somber (103)	zeer nat (140)	kil (17,4)		
1995	normaal	zeer nat (111)	normaal		
1996	zonnig (165)	vrij droog	kil (17,1)		

lees verder op pagina 237

Uitspraak

De Raad van State heeft op 2 juni j.l. een uitspraak gedaan in het geschil tussen mij en de gemeente Lemsterland. Het hoger beroep dat ik had aangekend is door de Raad van State gehonoreerd. Het (voorbereidings)besluit van de gemeente Lemsterland om het gebied waarin onze bijenstal en bevruchtungsstation zijn gelegen, aan te wijzen als een gebied waar niet meer dan 15 bijenvolken mogen staan, moet worden vernietigd en de gemeente Lemsterland moet alle proceskosten betalen. Door deze rechtszaak is er voor het eerst een uitspraak van de Raad van State gedaan in een geschil tussen imker en gemeente. De kern van de uitspraak is, dat als een imker wordt verweten dat zijn of haar bijen klachten opleveren over bijenpoep, de gemeente pas dan maatregelen door middel van een verordening mag nemen, als is aangetoond dat er inderdaad sprake is van bijenpoep. Van belang voor eventuele 'bijenpoep-kwesties' in de toekomst blijkt onder de volgende passage uit de overwegingen van de Raad van State: 'Onder deze omstandigheden (waarmee bedoeld wordt het niet opvolgen van advies van deskundigen en geen schriftelijk verslag van onderzoeksresultaten - HT) moet worden geoordeeld dat burgemeester en wethouders bij de voorbereiding van hun besluit niet de ingevolge artikel 3:2 van de algemene wet bestuursrecht vereiste zorgvuldigheid in acht hebben genomen, ten gevolge waarvan dat besluit niet op een deugdelijk feitelijke grondslag berust.'

Wie geïnteresseerd is in het volledige procesverloop kan mij bellen, 0514-562386.

Harry Töben, Lemmer.

vervolg van pagina 236

Geraadpleegd

Weerd, J.J. van der, Varroabestrijding; een variant op de arrestraammethode. *Bijenteelt* 88(5): 170 (1986)
Development of resistance against *Varroa jacobsoni* in a natural population of *Apis mellifera ligustica*. Raffaele Monaco Institute of Agricultural Entomology University of Bari. *American Bee Journal* 137(2): 140 (1997).

Verdwenen moer

Op 29 juni j.l. controleerde ik een aantal bijenvolken. Op een raam trof ik zowaar de koningin aan en ik zocht verder of er al eitjes op waren gelegd. Nadat ik het raam weer omgedraaid had, was de koningin ineens verdwenen! Alles afgezocht: op de grond, tussen de kasten en in het volk. Helaas... op 5 juli maakte ik - zoals ik regelmatig doe om stuifmeel - spinnetjes, oorwormen, mieren en wasmot te weren - de mulladen van de kasten schoon. Wie schetst mijn verbazing als ik een lade van een kast eruit trek en deze vol bijen zit met... de verdwenen koningin! Deze trouwe zielen hebben dus als noodoplossing zeven dagen in een lade gebivakkeerd! Intussen heb ik de koningin (voorlopig) in een 3-ramer gehuisvest. Misschien een extra stimulans voor andere imkers om vooral regelmatig de laden (indien aanwezig) schoon te maken. Hygiëne in de bijenkast is erg belangrijk en daar zorgen de bijen zelf wel voor, maar de mullade is toch onze taak!

Hans van Duin, Alphen a/d Rijn

Van bijensteek tot koninginnenteelt

Toen eind 1993 een buurjongetje op zijn ooglid werd gestoken, moest er gekozen worden; de bijen de achtertuin uit of een ander soort bijen. Het werden andere bijen, maar welke? Informeren bij Carnica- en Buckfastimkers. Vragen stellen en veel leren. De Schier bezocht, maar ondanks de enorm leuke en leerzame rondleiding viel de keus toch op Buckfast. Zeg je uitheemse bij dan zeg je koninginnenteelt met alles wat daar bijhoort, dus op zoek naar meer informatie over koninginnenteelt. Voorjaar 1994 begon die speurtocht in het Bijenhuis (waar anders?). Het lot hielp een beetje mee toen daar, op hetzelfde tijdstip, een 'imkeres' binnenstapte genaamd Anne. Ze sprak veel, snel en overtuigend; 'iedereen kan telen' zei ze. Het boekje 'koninginnenteelt' gekocht en lezen maar. Dat viel wel even behoorlijk tegen. Zo gemakkelijk als het verteld was, zo moeilijk werd het beschreven.

De eerste moeren werden geteeld volgens de beschreven methode. Starter vullen met bijen, larven halen, larven in de starter hangen, volgende dag kijken hoeveel idoppen er zijn aangezet. Teleurstelling verwerken omdat er maar één larve goed in het voedsel lag. De week daarop terug voor